

WEGEN NAAR GOED LERAARSCHAP

EEN SPANNENDE ONTDEKKINGSTOCHT

Op Hogeschool KPZ werd in het verleden de doorgaande PPO-lijn (Persoonlijke en Professionele Ontwikkeling) apart van de module ZEE (Zingeving, Ethiek en Esthetiek) aangeboden. Toen in de deeltijdopleiding werd nagedacht over een nieuw curriculum, en ook over de plek van PPO en ZEE, ontstond de mogelijkheid om vakken te integreren. In dit artikel wordt beschreven hoe dit proces is verlopen en waar de kansen en uitdagingen liggen.

Vervolgens wordt er aangegeven hoe deze keuze kan bijdragen aan het ontwikkelen van een veerkrachtige leraar met een stevige narratieve persoonlijke professionele identiteit. Tot slot hopen we met dit artikel ook om (toekomstige) leraren en docenten te inspireren om buiten kaders van vakken en disciplines te denken en daar keuzes in te maken.

Tijdens de vernieuwingsprocessen ontstond de uitdaging om twee monodisciplinaire perspectieven samen te voegen tot één geheel. De veronderstelling is dat zingeving, ethiek en esthetiek in hoge mate een bijdrage kunnen leveren aan de persoonlijke en professionele ontwikkeling van studenten.

BEDOELING

Voordat de samensmelting van de PPO-lijn en het vakgebied ZEE wordt beschreven, is het goed om te kijken hoe deze twee van origine bedoeld waren. De PPO-lijn heeft als doel om een stevige persoonlijke en professionele identiteit te ontwikkelen en onder woorden te kunnen brengen. Hiervoor leren de studenten reflecteren aan de hand van praktijkverhalen waarbij ze nadenken hoe ze het best in situaties kunnen reageren en communiceren. Ook denken ze, door middel van intervisie, na over welke leraar ze willen zijn en welke waarden, normen en overtuigingen ze belangrijk vinden. Daarnaast is er ook aandacht voor de praktische, studiegerelateerde zaken. Oorspronkelijk is demissie van de ZEE-modules dat studenten op interdisciplinaire wijze gevormd worden. De studenten krijgen vanuit verschillende perspectieven input: cultuur, filosofie, kunst, levensbeschouwing en de maatschappij. Vanuit verschillende perspectieven (bijvoorbeeld de verlichting of het postmodernisme) neemt de dialoog een belangrijke plek in. Deze ZEE-inhouden zijn nodig om je te kunnen verplaatsen in de ander.

Dewey, pedagoog en filosoof, is een belangrijke inspirator in het proces om de PPO-lijn en het vakgebied ZEE samen te voegen. Dewey hamert erop dat een school zich niet eenzijdig moet richten op het kind of de leerinhouden (Bearding, 2011). Je zou kunnen stellen dat, generaliserend, de PPO-lijn zich vooral richt op de student als individu en de ZEE-lijn zich vooral focust op leerinhouden. Volgens Dewey moet de leerinhoud altijd bepaald worden vanuit het kind (in ons geval de student), en zijn dus onlosmakelijk verbonden. Dat is ook de kracht van deze fusie; de student kan geen persoonlijke en professionele ontwikkeling doorlopen zonder deze leerinhouden. De student bepaalt deze zelf, heeft de regie, stuurt en is verantwoordelijk. Dewey benadrukt dat deze leerinhouden betrokken zijn op de maatschappelijk-culturele actualiteit (Bearding, 2011). Vanuit de samenvoeging van de PPO-lijn en het vakgebied ZEE ontstaan drie pijlers: actief pluralisme, burgerschap en inspirerende verhalen.

Bij actief pluralisme gaat het om het verkennen van verschillende perspectieven in de maatschappij. De pijler burgerschap richt zich op het proces van subjectificatie, waarbij de student als vrij, verantwoordelijk en volwassen subject in de wereld centraal staat (Biesta, 2015). En tot slot helpen de inspirerende verhalen om de (morele) verbeeldingskracht te prikkelen. Deze pijlers bieden studenten een stabiele basis in een wereld waarin steeds nieuwe eisen worden gesteld aan professioneel handelen, samenwerken en professionele ontwikkeling (Ruiters, 2015).

Een belangrijke vaardigheid voor studenten om zich tot de omgeving te kunnen verhouden, is het verbeelden. De verbeeldingskracht wordt gevoed door empathie en creativiteit. Door je te verplaatsen in het perspectief van de ander, door je in te leven in hoe de ander naar de wereld kijkt, ontdek je nieuwe mogelijkheden en wordt creativiteit gestimuleerd. Multiperspectiviteit daagt uit om nieuwe mogelijkheden te onderzoeken. Vanuit de dialoog zoekt de student naar beelden van goed leven en samenleven, gebaseerd op het ethische, esthetische en existentiële verlangen naar zin (Alma, 2020). En zo kom je uit op een gezamenlijk doel: een student die gevormd wordt tot een autonoom, kritisch en betrokken mens die midden in een democratische samenleving staat. Een mens die zich bewust is van zijn verantwoordelijke en scheppende taak als leraar.

SAMENWERKING IN DE PRAKTIJK

In de praktijk bleek het niet makkelijk om twee vakgebieden te integreren. Docenten moesten meer zicht krijgen op elkaars vakgebieden. Er is dialoog nodig om de taal van de ander te verstaan. In het deeltijdcurriculum hebben de studenten nu één uur PPO per week met hun tutor en zo'n drie à vier keer per kwartaal een PPO/ZEE-bijeenkomst met tutor en ZEE-docent. De docenten bereiden deze lessen samen voor om de leerinhouden van ZEE te verbinden met de persoonlijke professionele identiteit van de student. Door deze samenwerking is de plaats van de lessen ZEE in de hele PPO-module al een stuk duidelijker geworden.

Aan de andere kant zijn er nog steeds vragen over de waarde van zingeving, ethiek en esthetiek in de PPO-lijn. Een andere student geeft aan: 'De filosofische achtergronden en vergezichten vind ik persoonlijk super interessant, maar helpen me minder in het uitvoeren van mijn rol als juf'. Bij docenten is er meer duidelijkheid over de verbinding tussen de persoonlijke en professionele ontwikkeling van de studenten en de onderwerpen die in de ZEE-lessen aan bod komen. Een docent geeft aan dat tijdens een PPO/ZEE les het kernconcept 'contingentie' aan bod kwam. 'Contingentie' verwijst naar ervaringen waarbij de alledaagse werkelijkheid ineens niet meer als vanzelfsprekend wordt beschouwd; er wordt een bres geslagen in de cirkel van vertrouwde vanzelfsprekendheden (VKLO, 2014). Dit kan gebeuren door een positieve of negatieve ervaring.

Een week later was de groep weer alleen met de PPO-docent en werden er filmbeelden vanuit de praktijk geanalyseerd. Eén van de studenten gebruikte toen het woord 'contingentie' om aan te geven dat het daar ging om een ervaring die schuurde, een toevalligheid waar ze zich geen raad mee wist en waarvan ze dacht de regie niet meer te kunnen pakken. Ze legde dus heel mooi tijdens PPO een bruggetje met de inhoud van ZEE waarin verschillende voorbeelden waren gegeven vanuit de contingentie-ervaring. Zo leer je taal te geven aan je persoonlijke en professionele ontwikkeling om uiteindelijk bewust bekwaam te worden. Je handelt dan niet alleen vanuit intuïtie en bepaalde opvattingen die je misschien vanuit je achtergrond meedraagt, maar laat in openheid verandering toe.

Een student geeft aan: 'Ik vind het interessant om vanuit verschillende stromingen en opvattingen te kijken naar hedendaags onderwijs. Het filosoferen over zingeving, ethiek en esthetiek spreekt mij aan. Ik snap ook dat je hierdoor persoonlijk kunt groeien. Wel zou ik graag nog meer een praktische link naar de onderwijspraktijk of maatschappelijke onderwerpen zien. De laatste PPO/ZEE les (postmodernisme) sprak mij bijvoorbeeld erg aan omdat we toen echt in gesprek gingen met elkaar - over de tijdgeest van toen en nu -. Erg interessant om verschillende perspectieven te horen. En om te mijmeren over de verschillende generaties.'

Je blijft hierbij je waardensysteem overdenken en hernieuwen in relatie tot hetgeen aanvankelijk misschien vreemd voor je was. Op deze manier ben je in staat, om met filosoof Charles Taylor te spreken, 'sterke evaluaties' te maken (Taylor, 2009). Culturele leerinhouden stellen je in staat tot multi-perspectiviteit: je leert pas daadwerkelijk als je door allerlei verhalen je bewust wordt van meerdere perspectieven en daarin mogelijkheden ziet om te groeien.

TOEKOMST

De samenwerking tussen deze twee vakgebieden blijft in ontwikkeling. Een vervolgstap is bijvoorbeeld om na te denken of je deze twee vakken nog wel apart moet noemen, of dat daar ook een gezamenlijke naam voor bedacht moet worden. Tot slot, en dat zie je ook in de reacties van de studenten, kunnen wij als docenten nog sterker voor het voetlicht brengen in welke mate de inhoud van zingeving, ethiek en esthetiek een bijdrage levert aan de veerkrachtige leraar met een stevige narratieve persoonlijke professionele identiteit.

LITERATUUR

- Alma, H. A. (2018). *De kunst van het samenleven. Een pleidooi voor een pluralistisch humanisme*. VUBPress.
- Beerding, J. (2011). *John Dewey over opvoeding, onderwijs en burgerschap: een keuze uit zijn werk*. SWP.
- Biesta, G. J. J. (2015). *Het prachtige risico van onderwijs*. Uitgeverij Phronese.
- Ruijters, M. G. V. L. (2018). *Mijn Binnenste Buiten - werken aan je professionele identiteit*. Boom uitgevers Amsterdam.
- Taylor, C. (2009). *Bronnen van het zelf: de onstaansgeschiedenis van de moderne identiteit*. Lemniscaat.
- VKLO. (2014). *Kennisbasis godsdienst/levensbeschouwing RK*.

OVER DE AUTEURS

Grethe Koster is hogeschooldocent Pedagogiek op Hogeschool KPZ.

Hein van den Berg is hogeschooldocent godsdienst/levensbeschouwing en Zingeving, Ethiek en Esthetiek (ZEE) op Hogeschool KPZ.

Derko Laan is hogeschooldocent ZEE/arts op Hogeschool KPZ.